

## **ПРИНЦИП ДОБРОСОВІСНОСТІ ЯК ПРОЯВ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО МЕТОДУ**

Метод правового регулювання відносин загалом розглядається як специфічний спосіб впливу на поведінку його учасників, використовується державою і традиційно розглядається як один із принципів правової систематизації разом із органом регулювання.

Подвійне розуміння цивільного права в суб'єктивному та об'єктивному розумінні втілено в цивільному праві як методі взаємодії суб'єктів (координація, юридична рівність), а в галузі об'єктивного права як методу вирішального коригування (активного чи децентралізації).

Особливість галузевого права виявляється у правовому статусі суб'єкта, підставі формування правовідносин, способі визначення правовідносин, правових санкціях.

Цивільні правовідносини регулюються певними способами чи методами, які визначаються з урахуванням соціально-економічної природи цих відносин.

В основі цивільно-правового методу лежить юридична рівноправність учасників цих правовідносин, що передбачає відносини між суб'єктами цивільного права, які перебувають у однаковому правовому становищі.

Суть юридичної рівності полягає в тому, що кожна сторона має свій набір прав та обов'язків і не належить іншій стороні в цих правовідносинах. Отже, цивільно-правові відносини, засновані на адміністративному підпорядкуванні однієї сторони другій стороні, не належать до предмета цивільного права. Цивільне право не поширюється на цей вид відносин (тобто публічно-правових), якщо інше не встановлено законом (ст. 1 ч. 2 ЦК України).

Г.А. Гаджалієв визначає принцип добросовісності – як метод, який дозволяє забезпечити гармонію, баланс приватних та суспільних інтересів. [1; С. 58]

Протягом всієї еволюції торговельного права принцип добросовісності є бастионом міжнародної комерції. [2; с. 18]

Добросовісність можна визначити як прагнення сумлінно захистити цивільні права та забезпечити виконання цивільних обов'язків. [3; с. 10]

Основним методом галузі цивільного права є метод диспозитивності, що гарантує учасникам господарських відносин вільне і рівне волевиявлення їх намірів при укладанні і створенні правил поведінки. А отже добросовісність можна розуміти як метод, за яким потім розвиваються встановлені учасниками відносини.

Взагалі добросовісність, ще з часів римського права, як прагнення чесно виконувати свої зобов'язання за договором. Основною умовою нормального функціонування будь-якого правопорядку є чесність, яка є необхідним стандартом для коректної поведінки суб'єктів правовідносин у правовому порядку. Принцип добросовісності (*bona fides, binne foi, good confidence*) визначає сумлінність і справедливість суб'єкта при виконанні зобов'язань та здійсненні прав, особливо у сфері договірних відносин. У цьому сенсі принцип добросовісності доповнює загальні правові принципи, такі як принцип дотримання договорів, і є його невід'ємною частиною.

Відповідно до положень Міжнародного суду ООН, незалежно від джерела, одним із основних принципів формулювання та виконання юридичних зобов'язань є принцип добросовісності. Відповідальність і довіра є невід'ємною суттю міжнародного співробітництва, особливо в епоху, коли така співпраця стає все більш необхідною в багатьох сферах. Подібно до того, як договір у праві договорів має відповідати йому, як правило, ґрунтується на добросовісності, обов'язковий характер міжнародного права, заснованого на односторонніх заявах, також ґрунтується на цьому принципі [2; с. 161].

В юридичній літературі категорія добросовісності розуміється в об'єктивному і суб'єктивному праві. На наш погляд, слід погодитись із таким підходом при розгляді категорії добросовісності у праві.

Але добросовісність не можна ототожнювати із методом цивіль-

ного права. Принцип добросовісності є не лише способом забезпечення гармонії суспільних і приватних інтересів, а й об'єктивним стандартом вимірювання, якому судді повинні відповідати при прийнятті рішень. Чесність, як об'єктивний еталон вимірювання, є ідеальним і бажаним правовідношенням, і його учасники, як «добрі господарі» римського права, наполягають на такій поведінці, яка порушує суспільні ідеали.

Бакалінська О. О. зазначає, що добросовісність має подвійний характер. В об'єктивному сенсі добросовісність являє собою визначені нормами права, звичаями ділового оборота вимоги до поведінки невизначеного кола учасників цивільних правовідносин. У суб'єктивному розумінні добросовісність це оцінка поведінки суб'єкта цивільних правовідносин на відповідність сформованим у суспільстві нормам моралі, поваги до прав інших учасників правовідносин [4, с. 201].

Категорія «добросовісного набувача», яка використовується у цивільному праві, також є проявом принципу добросовісності. Добросовісність набувача (володільця) здавна покращує правове становище суб'єкта права, оскільки у його відносинах із власником речі набувач за деяких обставин стає більш захищеним, ніж власник. Такою є логіка стабільності цивільного обігу [1, с. 55]

Принцип добросовісності набуває особливого значення при тлумаченні договорів. Тут він вимагає виявлення змісту договору, дійсного наміру сторін. Потреба в тлумаченні договору виникає у зв'язку з неповною, або недостатньою ясністю окремих його умов, для виявлення змісту окремих понять та для виявлення його правової природи.

М. І. Брагінський та В. В. Вітрянський зазначають, що в законодавствах різних країн та в різні часи існували прямо протилежні вихідні позиції щодо тлумачення договору. Одні з них спиралися на теорію волі інші – на теорію волевиявлення. Сутність розходжень полягала у визначенні того, чому слід надавати перевагу при неспівпадінні волі та волевиявлення. Як уявляється, виходячи із закріплених в законі вимог добросовісності, перевагу, безумовно, слід надавати волі.

Тлумачення договору має здійснюватись у суворій відповідності

до основних принципів цивільного права, тобто воно не має привести до результатів, які протирічать цим принципам.

Оскільки кожна умову договору сторони встановлюють для досягнення певної мети, то тлумачення має бути спрямоване на зберігання всіх його умов, шляхом надання кожній із них належного змісту.

Сфера застосування тлумачення договору є дуже широкою. Воно використовується для визначення того, чи був між сторонами укладений договір, у чому полягає його мета, який зміст його конкретних умов та в якому співвідношенні вони знаходяться, як слід розуміти вжиті у його тексті слова; чи мало місце припинення договору; чи охоплюється текстом договору конкретна обставина, яка виникла в процесі його виконання; яке співвідношення існує між текстом договору та наступною перепискою сторін; чи співпадає волевиявлення сторін із їхньою дійсною волею.

Тлумачення має бути чесним, його метою має бути не обману контрагента, а встановлення істинного змісту договору, закріпленого в його тексті. Цей принцип тлумачення безпосередньо впливає із принципу *pacta sunt servanda*, оскільки добросовісне виконання договору є можливим лише у тому випадку, якщо договір здійснюється відповідно до його дійсного змісту.

#### **Література:**

1. Гаджиев Г. А. Конституционные принципы добросовестности и недопустимости злоупотребления субъективными правами. *Государство и право*. № 7. 2002. С. 54–62.
2. Мережко А. Л. *Lex mercatoria*. Теория и принципы транснационального торгового права. К. Таксон. 1999. 415 С.
3. Цивільний кодекс України: Коментар. Х. ТОВ «Одіссей» 2003. С. 10
4. Бакалінська О. О. Категорія «добросовісність» у цивільному праві України. *Часопис Київського університету права*. № 4. 2011. С. 201